

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2018|026-028 VAN 17 MEI 2018

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN CAFE DE HOORN EN BUURPAND IN BEERSEL, DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN CAFE LUMINOR IN VILVOORDE EN DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN CAFE MET DANSZAAL ELDORADO IN GRIMBERGEN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAGEN VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 13 APRIL 2018

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 17 mei 2018 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 13 april 2018 drie adviesvragen van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed: over de voorlopige bescherming als monument van café De Hoorn en buurpand in Beersel, over de voorlopige bescherming als monument van café Luminor in Vilvoorde en over de voorlopige bescherming als monument van café met danszaal Eldorado in Grimbergen. De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige beschermingen, met name: (a) de ministeriele besluiten tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistraties, (c) de afbakeningsplannen, (d) de lijsten van cultuurogoderen en (e) de inhoudelijke dossiers.
2. De voorliggende beschermingen kaderen in de thematisch-geografische beschermingscampagne 'eet-, drank- en dansgelegenheden in de Vlaamse Rand'. De inhoudelijke dossiers geven een uitgebreide algemene duiding bij dit thema en gaan daarbij in op de typologie van eet-, drank- en dansgelegenheden, de historiek en de kenmerken qua ligging, exterieur en interieur. De commissie vindt dit positief.

Daarnaast schetsen de dossiers een stand van zaken van de geïnventariseerde en reeds beschermde eet-, drank- en dansgelegenheden, zowel in de Vlaamse Rand als in Vlaanderen. Van de 75 in de Vlaamse Rand geïnventariseerde logeer-, eet-, drank- of dansgelegenheid zouden er elf een vorm van bescherming genieten. De commissie merkt op dat café De Hoorn (Beersel) niet werd opgenomen in deze lijst. Nochtans is dit pand gelegen in het beschermde dorpsgezicht 'dorpskern Alseberg' (MB 4 maart 2004).

Tot slot verduidelijken de inhoudelijke dossiers dat vier cafés verder onderzocht werden in het kader van de opmaak van een beschermingsdossier. Bij de selectie van deze vier panden werd rekening gehouden met volgende criteria: typologie, bouwperiode, exterieur, interieur, functie, historisch en typologisch overzicht. De commissie stelt vast dat noch verwezen wordt naar de decretale erfgoedwaarden, noch naar de selectiecriteria zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde. De commissie dringt er op aan de voorgedragen selectie op dit punt verder te onderbouwen. Hierbij aansluitend vraagt de commissie te duiden in welke mate voorliggende beschermingen aansluiten op de bestaande beschermingen van café-interieurs. Er zijn in Vlaanderen zeven cafés uit de eerste helft van de 20ste eeuw expliciet beschermd omwille van het bewaarde burgerlijk café-interieur. Deze worden opgesomd, maar er wordt niet geduid welke erfgoedwaarden aan de basis liggen van deze beschermingen. Dit is nochtans bijzonder interessant in functie van de continuïteit en eenduidigheid in de bescherming van burgerlijke caféinterieurs.

Aanvullend merkt de commissie op dat momenteel slechts drie van de vier geselecteerde eet-, drank- en dansgelegenheden voor advies worden voorgelegd. Het is onduidelijk waarom de herberg Au Cher Ami in Drogenbos geen deel uitmaakt van voorliggend adviespakket.

3. Artikel 1 van de ministeriele besluiten legt de bescherming van de drie cafés als monumenten vast en verwijst naar de afbakeningsplannen, de fotoregistraties en de lijsten met cultuurgoederen die als bijlagen bij de beschermingsbesluiten werden gevoegd. De commissie kan de bescherming van de café-panden met waardevolle interieurs als monumenten ondersteunen. De commissie betreurt wel dat het dossier voor café De Hoorn niet ingaat op de relatie tussen de bestaande bescherming als dorpsgezicht en de voorliggende monumentenbescherming.

Wat de afbakening betreft, stelt de commissie vast dat de afbakeningsplannen voor café De Hoorn en café Eldorado noch de volledige kadastrale percelen, noch de volledig bebouwde gedeelten van de percelen aanduiden. Dit stemt niet overeen met de gangbare werkwijze. Het is voor de commissie onvoldoende duidelijk op basis waarvan de afbakeningslijnen werden bepaald. De commissie vraagt dit verder te duiden in de inhoudelijke dossiers onder 'Motivering van de afbakening van de bescherming'. Wat de drie te beschermen monumenten betreft, stelt de commissie verder vast dat binnen de afbakeningen bepaalde delen uit de bescherming worden gesloten. De commissie ondersteunt dit, maar merkt op dat dit niet duidelijk blijkt uit de omschrijving van de te beschermen monumenten, zoals opgenomen in de artikels 1 van de beschermingsbesluiten. De commissie vraagt de artikels 1 te preciseren, zodat duidelijk wordt dat de beschermingen focussen op de gevels en bedaking van de cafés en op de interieurs van de gelijkvloerse gelagzalen (en danszaal).

De commissie stelt tot slot vast dat twee van de drie beschermingen cultuurgoederen omvatten. Voor café De Hoorn worden tien wandspiegels aangeduid en voor café Luminor zes cafétafeltjes. De commissie erkent dat dit typische interieurelementen betreft, maar wijst erop dat dit niet noodzakelijk betekent dat deze waardevol zijn. De waardestelling van de spiegels en cafétafels, zowel in de inhoudelijke dossiers als in de bijlagen 3, is volgens de commissie evenwel zeer beperkt. De commissie vraagt de erfgoedwaarde(n) van deze interieurelementen verder te onderbouwen. Daarbij wijst de commissie erop dat de 'ensemblewaarde', waarvan sprake in bijlage 3 inzake de cultuurgoederen van café Luminor, geen erfgoedwaarde betreft.

4. Artikel 2 van de ministeriele besluiten verwijst naar de erfgoedwaarden die de beschermingen verantwoorden en beschrijft de aanwezige erfgoedkenmerken en erfgoedelementen.

Met betrekking tot de erfgoedwaarden stelt de commissie vast dat een eerder beperkt aantal in aanmerking werd genomen. Café De Hoorn wordt beschermd omwille van de historische en architecturale waarde, en cafés Luminor en Eldorado omwille van de architecturale waarde. Gezien de typologie van de drie panden en de nog actieve werking meent de commissie dat tevens de sociale¹, culturele² en volkskundige³ waarde van toepassing zijn.

Verder vraagt de commissie voor café Luminor en café/danszaal Eldorado te verduidelijken waarom in de beschermingsbesluiten de historische waarde niet weerhouden werd. Deze wordt

¹ Een onroerend goed heeft sociale waarde als het in de hedendaagse gemeenschap nog een actief, overgeleverd sociaal gebruik heeft of gemeenschapsvormend is blijven werken.

² Een onroerend goed heeft culturele waarde als het getuigt van tijd- en regiogebonden menselijk gedrag.

³ Een onroerend goed heeft volkskundige waarde als het getuigt van gebruiken en gewoonten, voorstellingen en tradities van een specifieke bevolkingsgroep of gemeenschap in het verleden.

nochtans vermeld in de inhoudelijke dossiers. Voor beide cafés vraagt de commissie tot slot ook de artistieke waarde op te nemen. Voor café Luminor verwijst de commissie naar de rijkelijk vormgegeven cafépui in art-decostijl met glas-in-lood in de bovenlichten. Voor danszaal Eldorado schuilt de artistieke waarde in het rijkelijk vormgegeven interieur in een combinatie van stijlen.

5. De beheersvisies voor de drie te beschermen monumenten zijn opgenomen in artikel 3 van de ministeriele besluiten.

Voor café De Hoorn met buurpand vraagt de commissie in eerste instantie te verduidelijken in hoeverre de beheersdoelstellingen voor het te beschermen monument werden afgestemd op de beheersvisie voor het dorpsgezicht. Verder vraagt de commissie beheersdoelstelling 2° inzake het buitenschrijnwerk te verduidelijken en bijkomend te motiveren, in het bijzonder wat betreft de verwijzing naar *'de historische verdeling en vormtaal zoals zichtbaar op oude prentkaarten en zoals die past bij de vormgeving van de gevel anno 1900 en de gelagzaal uit de jaren 1920-1930'*. Op basis van het inhoudelijk dossier blijkt dat het cafépand, samen met het buurpand, gebouwd werd in 1900. In de jaren 1920-1930 kreeg het cafépand vergrote vensteropeningen en nieuw schrijnwerk en werd tegelijk de gelagzaal heringericht. Het is onvoldoende duidelijk naar welke historische toestand de beheersdoelstelling refereert. De commissie benadrukt wel dat de beschrijving van het schrijnwerk, zoals opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit, en niet het historische fotomateriaal als referentiesituatie geldt. Tot slot vraagt de commissie om, naar analogie met de twee andere beschermingen, volgende doelstelling toe te voegen: *'niet beschreven ruimtes zijn uitgesloten van de bescherming'*.

Voor café Luminor vraagt de commissie ook een verduidelijking inzake de doelstelling voor het schrijnwerk. Beheersdoelstelling 2° beoogt *'het herstel van het uitzicht van het historisch schrijnwerk op de bovenverdiepingen conform historische afbeeldingen of modellen'*. De commissie merkt op dat het huidige schrijnwerk werd vernieuwd met respect voor de historische raamverdeling en gebruik makend van structuurglas. Het is aldus onduidelijk in welke mate een 'herstel van het uitzicht van het schrijnwerk' zich opdringt. En verder vraagt de commissie bij doelstelling 5° inzake de cafévloer en inzake de bespanning van de banken te verduidelijken wat precies met 'aansluiten bij de vormtaal van het interbellum' bedoeld wordt.

Inzake de beheersvisie voor café met danszaal Eldorado beaamt de commissie dat een nieuw reclameopschrift de betegelde cafépui volledig vrij dient te houden. De commissie benadrukt dat het verwijderen van het reclamepaneel met de nodige omzichtigheid moet gebeuren. Bovendien is de toestand van de betegeling achter het reclamepaneel onbekend. De commissie suggereert daarom minstens volgende doelstelling op te nemen: *'bij vrijlegging en/of restauratie van de geglazuurde tegels is een vakkundige aanpak essentieel'*.

6. Artikel 4 van de ministeriele besluiten formuleert de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van de te beschermen monumenten. De commissie kan deze ondersteunen.
7. In artikel 5 van de beschermingsbesluiten worden de toelatingsplichtige handelingen opgesomd. Voor café De Hoorn en café Luminor worden drie toelatingsplichtige omgevingswerken opgenomen. Gelet op de gekozen afbakening van beide monumenten, is de noodzaak hiervan onduidelijk. De commissie vraagt de link met de inhoudelijke dossiers te verduidelijken, of deze toelatingsplichten te schrappen.

8. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige beschermingen als monumenten van café De Hoorn en buurpand in Beersel, café Luminor in Vilvoorde en café met danszaal Eldorado in Grimbergen.

De commissie dringt er op aan de voorgedragen selectie verder te onderbouwen op vlak van decretale erfgoedwaarden en selectiecriteria, alsook in relatie tot de bestaande beschermingen van café-interieurs. Verder vraagt de commissie te verduidelijken waarom de herberg Au Cher Ami in Drogenbos geen deel uitmaakt van voorliggend adviespakket.

Met betrekking tot café De Hoorn en buurpand vraagt de commissie:

- Te verduidelijken op basis waarvan de afbakeningslijnen werden bepaald;
- De beschrijving in artikel 1 te preciseren;
- De waardestelling van de wandspiegels als cultuuroederen verder te onderbouwen;
- De sociale, culturele en volkskundige waarde toe te kennen;
- Te verduidelijken in welke mate de beheerdoelstellingen werden afgestemd op de beheersvisie voor het dorpsgezicht;
- De beheersdoelstellingen aan te vullen en/of te verduidelijken;
- De link tussen de toelatingsplichtige omgevingswerken en het inhoudelijk dossier te verduidelijken, of deze toelatingsplichten te schrappen.

Voor café Luminor vraagt de commissie:

- De beschrijving in artikel 1 te preciseren;
- De waardestelling van de cafétafels als cultuuroederen verder te onderbouwen;
- De sociale, culturele, volkskundige en artistieke waarde toe te kennen en te verduidelijken waarom de historische waarde niet weerhouden werd;
- De beheersdoelstellingen aan te vullen en/of te verduidelijken;
- De link tussen de toelatingsplichtige omgevingswerken en het inhoudelijk dossier te verduidelijken, of deze toelatingsplichten te schrappen.

En voor café met danszaal Eldorado vraagt de commissie:

- Te verduidelijken op basis waarvan de afbakeningslijnen werden bepaald;
- De beschrijving in artikel 1 te preciseren;
- De sociale, culturele, volkskundige en artistieke waarde toe te kennen en te verduidelijken waarom de historische waarde niet weerhouden werd;
- De beheersdoelstellingen aan te vullen.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter